

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

A Метою статті є розгляд актуальної проблеми визначення основних напрямів розвитку вітчизняної інклюзивної музичної освіти. Завдяки методам теоретичного аналізу, а також компаративного аналізу, синтезу, діалектичного методу та узагальнення здійснюється комплексне дослідження різних підходів до з'ясування сутності понять «інклюзія», «інклюзивна освіта» та «інклюзивна музична освіта». У ході теоретичного аналізу основ інклюзивної освіти доводиться, що інклюзивна форма навчання є засобом розвитку освітньої системи, мета якого – реалізація права кожної людини отримувати якісну освіту відповідно до її пізнавальних можливостей, стану здоров'я та індивідуальних освітніх потреб. Визначається, що вирішення питання інклюзії для осіб з особливими освітніми потребами є однією з нагальних проблем української мистецької освіти. Виділяються особливості впровадження інклюзивної освіти у закладах музичної освіти України, а також окреслюється коло проблемних питань щодо інклюзії у мистецькій освіті та пропонуються шляхи розв'язування нагальних проблем у цій сфері. Робиться загальний висновок, що для успішного розвитку української інклюзивної музичної освіти необхідно вжити заходів, спрямованих на правову, дидактичну та методичну підтримку освітнього процесу у закладах музичної освіти. Обґрунтовується, що до основних умов розвитку інклюзивного навчання відносяться: фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти; перепідготовка та підвищення кваліфікації працюючих учителів із метою набуття ними навичок роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби; застосування інтерактивних та інноваційних методів навчання в процесі організації інклюзивного освітнього процесу; адаптацію навчальних програм до потреб дітей з особливими освітніми потребами; створення команд супроводу та індивідуальних програм розвитку для роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби; застосування (адаптація) передового зарубіжного досвіду з питань впровадження інклюзивної освіти у сфері мистецької підготовки.

Ключові слова: інклюзія; інклюзивна музична освіта; особи з особливими освітніми потребами; музичне навчання; напрями розвитку

S *Lopatina Maria. The main directions of inclusive music education development in Ukraine.*

The purpose of this article is to consider the current problem of determining the main directions of domestic inclusive music education development. It is conducted a comprehensive study of different approaches to clarify the essence of the concepts of «inclusion», «inclusive education» and «inclusive music education» due to the methods of theoretical analysis, comparative analysis, synthesis, dialectical method and generalization. The theoretical analysis of the basics of inclusive education proved that inclusive education is a means of educational system developing, which purpose is to realize the right to receive quality education according to cognitive abilities, health and individual educational needs of a person. It is determined that solving the issue of inclusion for people with special educational needs is one of the urgent problems for Ukrainian art education. The peculiarities of the introduction of inclusive education in music education institutions of Ukraine are highlighted, as well as the range of problematic issues related to inclusion in art education is outlined and ways to solve urgent problems in this area are suggested. The general conclusion is that for the successful development of Ukrainian inclusive music education, it is necessary to take measures aimed at legal, didactic and methodological support of the educational process in music educational institutions. It is substantiated that the main conditions for developing inclusive education include the following: professional training of future music teachers for professional activities in an inclusive education; retraining and advanced training of working teachers to acquire skills in work with children with special educational needs; application of interactive and innovative teaching methods in the process of organizing an inclusive educational process; adaptation of educational programs to the needs of children with special educational needs; creation of support teams and individual development programs to work with children with special educational needs; application (adaptation) of foreign best practices in the implementation of inclusive education in the field of art training.

Key words: inclusion; inclusive music education; people with special educational needs; music education; directions of development

Лопатіна Марія Юріївна, аспірантка факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Lopatina Maria, Graduate student of the Faculty of Arts named after Anatoly Avdievsky, The National Pedagogical Dragomanov University

E-mail: 2633516@gmail.com

Вступ. У Законі України «Про освіту» визначено, що інклюзивне навчання – це «система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [14].

Отже, кожна людина має можливості для реалізації своїх освітніх інтересів та розвитку здібностей, у тому числі мистецького спрямування. Проте в Україні довгий час особи з особливими освітніми потребами (ООП) не сприймалися як потенційні здобувачі музичної освіти. Тож для таких осіб чи не єдиним можливим варіантом здобуття музичної освіти були спеціалізовані школи для людей із окремими вадами розвитку.

У той час, коли весь цивілізований світ декілька десятиліть успішно впроваджує в освіту засоби інклюзії, спрямовані на задоволення потреб людей із певними обмеженнями здоров'я, в Україні інклюзивна освіта лише починає розвиватися. Сьогодні ідея інклюзії перетворилась на основоположну категорію дидактики, поєднуючи поняття комплексності й предметності [5, с. 43].

Ця ідея ґрунтується на ранній концепції «нормалізації», що наголошує на необхідності забезпечення таких умов життя і побуту людей з ООП, які максимально наближені до умов суспільства, в якому вони живуть [8, с. 7].

Наразі Україна прагне інтеграції в європейський освітній простір, де інклюзивне навчання є основною формою здобуття освіти дітьми з ООП. Як свідчить статистика, кількість дітей з ООП в Україні щорічно збільшується, відтак упровадження інклюзивної освіти є надзвичайно актуальним [12, с. 24].

Тому держава чітко визначила як пріоритетний курс на розвиток інклюзивного навчання, що дає рівні можливості на отримання якісної освіти для осіб з різними видами відхилень у здоров'ї. У цьому контексті значно зростає гуманістична роль музичної освіти і музичного мистецтва як засобів гармонізації внутрішнього світу особи з ООП та її адаптації до умов життя в суспільстві, що потребує глибокого теоретико-аналітичного осмислення.

Метою нашої статті є висвітлення результатів теоретичного дослідження напрямів розвитку вітчизняної інклюзивної музичної освіти.

Для досягнення мети дослідження нами застосовані наступні **методи дослідження**: теоретичного аналізу для вивчення законодавчих і нормативно-правових актів, наукових публікацій з означеної проблеми та уточнення ви-

значення базових понять дослідження; компаративного аналізу для порівняння підходів до організації інклюзивної освіти з точки зору зарубіжних і вітчизняних учених; синтезу та діалектичного методу для виокремлення основних напрямів розвитку інклюзивної музичної освіти, форм і методів реалізації ідеї інклюзії в мистецькій освіті; узагальнення для виявлення особливостей упровадження та реалізації принципів національної інклюзивної музичної освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Ще від початку 90-х років ХХ ст. вітчизняні та зарубіжні науковці почали шукати методи запровадження і шляхи розвитку інклюзивної освіти. Різні аспекти цієї проблематики активно досліджували Л. Андрушко, В. Бондар, Т. Євтухова, І. Іванова, А. Колупаєва, В. Ляшенко, М. Малофєєв, Ю. Мельник, М. Порошенко, О. Таранченко та ін. Специфіку вітчизняної інклюзивної музичної освіти вивчали Т. Богяну, М. Бриль, О. Ляшенко, Н. Овчаренко, А. Поліхроніди, Є. Проворова та ін.

Разом із тим залишається недостатньо науково розробленою проблема визначення шляхів і напрямів розвитку інклюзивної музичної освіти в українській педагогічній та мистецькій теорії.

Викладення основного матеріалу. Гуманізація суспільних відносин, що торкнулась усіх сфер життя сучасної людини, якісно позначилась і на системі освіти, в якій потреби та інтереси кожної особистості з усіма її особливостями стали головними орієнтирами в організації навчання. Завдяки впровадженню інклюзивної освіти багато з тих, хто раніше був обмежений у своїх можливостях отримувати різні освітні послуги, став повноцінним учасником освітнього процесу та зміг навчатися як у закладі загальної середньої освіти, так і в закладах позашкільної та мистецької освіти.

Вважається, що офіційно термін «інклюзивна освіта» був зафіксований Саламанською декларацією про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами [15], відповідно до якої кожна дитина, що володіє унікальними особливостями, інтересами, здібностями та навчальними потребами, має право на освіту і повинна мати можливість отримувати й підтримувати прийнятний рівень знань. Це, в свою чергу, потребує розбудови такої системи освіти та розроблення відповідних навчальних програм, які б ураховували широке розмаїття цих особливостей і потреб [11].

Аналіз основних положень ключових міжнародних документів, а також освітніх законів і нормативно-правових актів України дозволяє стверджувати, що інклюзивна освіта – це освіта, яка надає кожній людині з будь-якими наявними фізичними, інтелектуальними, соціальними, психологічними або іншими особливостями можливість бути включеним до загального процесу навчання та виховання, розвитку і соціалізації, що дозволяє цій особистості в подальшому стати рівноправним членом суспільства, а також знижує ризики її сегрегації та ізоляції [4; 5; 11].

Це також «релевантна й найрентабельніша стратегія спільного навчання всіх дітей, що дозволяє вирівнювати від самого початку різні стартові умови одержання освіти кожною дитиною» [7, с. 153].

Найузагальненішим визначенням цього поняття можна вважати один із висновків А. Колупаєвої, яка зазначає, що інклюзивна освіта «являє собою закономірний і логічний варіант трансформації інститутів загальної та спеціальної освіти, виступає одним із основних інститутів соціальної інтеграції» [5, с. 65].

Вчені акцентують увагу на тому, що інклюзивна освіта як освітня система, що базується на визнанні рівноправності та врахуванні розмаїтості учнів, шляхом упровадження інклюзивного навчання на основі особистісно зорієнтованої освітньої моделі забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях, у всіх освітніх ланках різним дітям без обмежень і винятків [9; 10].

Головним філософським положенням інклюзивної освіти є принцип включення, за яким дитина зі специфічними потребами, реалізує своє право на освіту в середовищі повноцінного навчального колективу, позитивний вплив якого сприяє, з одного боку, повноцінному набуттю знань, умінь і навичок, з іншого – допомагає соціалізації та «згладжуванню» комплексів і симптомів відокремленості, неповноцінності та відірваності від життєвого середовища [2, с. 22].

Отже, можемо зробити загальний висновок, що інклюзивне навчання – це сучасна, гнучка й індивідуалізована система навчання дітей, у тому числі тих, що мають ООП, в одному класі чи групі в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання.

У контексті нашого дослідження цікавим є компаративний аналіз зарубіжного і «пострадянського» досвіду впровадження інклюзивного навчання. Так, за висновками Ю. Мельника [7], західна педагогіка виходить переважно із системно модифікаційної рефлексії інклюзивного навчання.

Такі зарубіжні вчені, як М. Петерсон, С. Петерс, Т. Лореман, Т. Сміт і Ф. Армстронг представляють інклюзивне навчання в руслі комбінаторної комплементарності і взаємовпливу персоніфікованого, середовищного, гносеологічного й експресивного включення нетипової дитини в загальну з однолітками академічну і соціальну актив-

ність. На думку зазначених дослідників, для максимального можливого розкриття закладеного в кожній дитині іманентного потенціалу до навчання і соціалізації необхідно повне дотримання принципу мультирівневої модифікації всіх ключових диспозицій, які безпосередньо або опосередковано впливають на зміст інклюзивної освіти, що дозволяє всім дітям демонструвати релевантний для них рівень успішності в класі. Відповідно вчені «пострадянського» простору, зокрема російські та українські, комплексні зміни в навчальному процесі переважно розглядають через призму культурально-персоніфікованого трактування детермінант інклюзивного навчання з акцентом на розгалуженому аксіологічному базисі становлення демократизації в шкільній спільноті [7, с. 153-154].

Надзвичайно важливим аспектом упровадження інклюзивного навчання в Україні є інклюзія в системі мистецької освіти як елемента спеціалізованої освіти. Мистецька, у тому числі музична освіта спрямована на отримання навичок у відповідній «...сфері професійної діяльності під час навчання у неперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей» [14]. Через здобуття мистецької освіти людина здатна набути комплекс професійних, виконавських компетентностей та отримати засоби для професійної художньо-творчої самореалізації особи разом із певною кваліфікацією в різних видах мистецтв. Відтак, головною задачею сучасної музичної освіти стає надання будь-якій людині змоги для навчання і досконалого творчого розвитку за наявності відповідних здібностей і бажання. Звідси слідує, що актуальність інклюзивної мистецької освіти та пошук методів компетентнісного музичного навчання є очевидними.

Інклюзивна музична освіта має на меті рівний доступ усіх дітей до освітнього процесу, забезпечення ефективного навчання дітей з особливостями розвитку в закладі мистецької освіти. Оскільки мистецька освіта є професійно орієнтованою, засоби інклюзії певним чином визначають можливості дитини у процесі подальшої самореалізації як професійного митця.

Отже, головною метою інклюзивної музичної освіти можна вважати якісні зміни в особистісному розвитку дітей, тому завданням для закладів освіти й освітньої системи загалом має бути організація таких форм і методів навчання, які були б «підлаштовані» під індивідуальні потреби всіх учнів – як із порушеннями розвитку, так і без них [1].

У Законі України «Про освіту» вказано, що особа з ООП – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту. До переліку осіб включають: дітей з інвалідністю; переселенців, дітей-біженців; дітей, які потребують додаткового і тимчасового захисту; осіб, що здо-

бувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів [14].

У закладах музичної освіти переважно навчаються діти з порушенням опорно-рухового апарату, з порушеннями мовлення, з розладом нервової системи, затримкою психічного розвитку діти з багатодітних сімей і родин переселенців.

За нормативно-методичними документами у сучасних умовах мистецька школа покликана виконувати багато й основних, і додаткових функцій, у тому числі надавати освітні послуги для осіб з ООП. Міністерство освіти і науки України разом із Міністерством культури України продовжують роботу над розробленням механізмів організації інклюзивного мистецького навчання, одним із яких виступає концепція мистецької освіти в початковій школі.

Проте наряду з позитивними тенденціями у цьому процесі спостерігаються й певні проблеми, які торкаються комплексу методичних, кадрових, психологічних, організаційних і матеріально-технічних питань упровадження інклюзивного навчання в мистецьких школах.

Враховуючи висновки Н. Овчаренко та Т. Богяну [9] відносно визначення поняття «інклюзивна музична освіта», можемо детермінувати це поняття як результат засвоєння систематизованих музичних знань, умінь і навичок шляхом отримання особами з ООП відповідних освітніх послуг, гарантованих державою. Вказані вчені доводять, що інклюзивну музичну освіту вирізняють специфічні риси, що пов'язані з наявністю значної кількості груп осіб, які потребують освітньої інклюзії, а саме те, що: за станом здоров'я не можуть відвідувати заклад освіти; проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше 5 осіб); проживають у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження; знаходяться в надзвичайних ситуаціях природного або техногенного характеру; мають високий навчальний потенціал і можуть прискорено закінчити школу; є іноземцями або особами без громадянства [9; 10].

Як показує низка досліджень, здобувачами мистецької освіти в Україні стають головним чином особи, які мають порушення зору, слуху чи опорно-рухового апарату, рідше – хвороби нервової системи, інтелектуальні порушення, складні порушення мовлення та інші порушення розвитку [1; 8; 12]. Сучасні науковці переконані, що для забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні сучасні музичні навчальні заклади повинні адаптувати навчальні програми й плани, методи і форми навчання, використовуючи наявні ресурси та різні стилі навчання дітей з ООП [10; 13].

Враховуючи, що більшість з «особливих учнів» потребує індивідуального підходу та особистісно зорієнтованих

методик, нині надто гостро постало питання про підготовку і перепідготовку педагогічних кадрів мистецьких шкіл для роботи з вказаними дітьми в закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Розвиток вітчизняної інклюзивної музичної освіти, крім відповідної підготовки педагогічних кадрів, потребує вирішення й інших очевидних перепон. Зокрема, до основних проблем упровадження інклюзії в музичну освіту належать: недостатній ступінь розвитку нормативно-правової бази; неналежне додаткове фінансування інклюзивних закладів; архітектурна непристосованість споруд; академічна переважаність навчальних програм, які важко адаптувати до освітніх потреб зазначеної категорії дітей; низький рівень методичного забезпечення, негативне ставлення частини батьків здорових дітей до інклюзивного навчання [12].

Парадоксальною для вітчизняної мистецької освіти залишається ситуація, коли за наявності законодавчо закріплених прав дітей з особливими потребами на розвиток, здобуття освіти та соціальну інтеграцію відчувається брак практичних механізмів їхньої реалізації. Нині українські заклади мистецької освіти практично не готують фахівців для роботи з навчання осіб з ООП: не існує спеціально розроблених навчальних курсів та окремих навчальних програм із викладання спеціальної (корекційної) педагогіки як багатогалузевої науки, що вивчає психофізіологічні особливості розвитку дітей з обмеженими можливостями та займається в тому числі проблемами їхнього навчання (професійною підготовкою за доступною мистецькою спеціальністю) та вихованням, соціокультурною інтеграцією та адаптацією. Також конче необхідно в українських вишах готувати студентів до опанування такими компетентностями, аби випускник, що отримує кваліфікацію вчителя мистецької школи, володів основами методик щодо організації роботи з учнями, які належить до осіб з ООП [13].

Вказані вище проблеми потрібно вирішувати за рахунок системних заходів Міністерства культури України та Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти. Такі заходи мають включати: розроблення та реалізацію концепції інклюзивної мистецької освіти, розроблення та затвердження адаптованих навчальних програм для загальношкільного та професійного рівня початкової мистецької освіти, розроблення окремих навчальних видань, посібників зі спеціальної мистецької педагогіки та психології, організацію систематичних курсів із підвищення кваліфікації для викладачів, окремих заходів з обміну досвідом, стажувань у закордонних закладах, що працюють за інклюзивними методиками, широке розповсюдження педагогічного досвіду вчителів-інноваторів та «провідників» інклюзії в мистецькій освіті тощо [9].

Отже, сучасна мистецька школа має бути осередком інтегрованого навчання, в якому відбувається соціальне включення, підготовка до майбутнього самостійного життя людей з особливими потребами в суспільстві, а це означає їхню активну інтеграцію в культурне, соціальне, трудове життя разом із здоровими людьми. Тобто, одним із головних напрямів розвитку інклюзивної мистецької освіти стає впровадження соціальних принципів спеціальної педагогіки, що, зокрема, передбачає дотримання позитивного ставлення до особистості дитини з ООП, а також створення умов для її соціалізації та інтеграції в соціум.

Як справедливо зазначає О. Ляшенко, мистецька школа за допомогою кваліфікованих спеціалістів повинна також виконувати реабілітаційні завдання для дітей з порушеннями розвитку та поведінки, широко застосовуючи спеціальні види допомоги, передусім: арт-терапію, музикотерапію (музичну, вокальну), танцювальну терапію, фольклоротерапію, лялькотерапію, казкотерапію тощо. Мета цих видів допомоги – гармонізація розвитку особистості через самовираження та самопізнання, адже заняття мистецтвом сприяють сенсорному розвитку, диференціації сприймання, повільної уваги та мовлення в дітей [6]. Навчання дітей з ООП в закладах музичної освіти з використанням арт- та музикотерапії – це також один із напрямів подальшого розвитку інклюзивної музичної освіти в Україні.

Для успішного розвитку цієї ланки інклюзивної музичної освіти вчителі музичного мистецтва повинні орієнтуватися в існуючих методах музикотерапії, які, на думку К. Швабе, яку наводить у своєму дисертаційному дослідженні А. Поліхроніди [11], можна поділити на дві групи: методи активної музичної терапії (інструментальна імпровізація, терапія співом, рухова імпровізація під музику, танцювальна терапія) та методи рецептивної музичної терапії (використання музичної комунікації у формі репродуктивно-рецептивних дій). Методи активної музичної терапії засновані на активному переживанні емоційно-образного змісту музичного твору (його усвідомленні, усній або письмовій вербалізації, що передбачає малювання вражень, рухи під музику). Окрім активного прослуховування, активна музична комунікація включає виконавську й творчу музичну діяльність (спів, гру на музичних інструментах, музично ритмічні рухи). Рецептивна музикотерапія поділяється на комунікативну (спільне прослуховування музики, спрямоване на підтримку контактів взаєморозуміння й довіри), реактивну (спрямовану на досягнення катарсису) та регулятивну (яка сприяє зниженню нервово-психічного напруження) [11, с. 89].

Специфічною рисою інклюзивної мистецької освіти, яку також можна вважати одним із напрямів розвитку інклюзії при навчанні музики, є широке використання в освітньому процесі української вокальної та інструментальної

музики, зокрема фольклорних надбав як навчального матеріалу. Так, наприклад, вивчення української народної пісні з її багатожанровістю, надзвичайною красою і мелодійністю сприяє формуванню у дітей з ООП загальної та музичної культури, світоглядних і гуманістичних поглядів, естетичного смаку. Крім того, навчання дітей з ООП грі на українських народних музичних інструментах, особливо у процесі колективного музикування, дає можливість відчувати єднання з традиціями свого народу, позитивність спільного музичного виконання [9; 10].

Як свідчать дослідження останніх років, важливим напрямом розвитку інклюзивної мистецької освіти виступає створення команди супроводу в закладах музичної освіти, де організовано інклюзивне навчання. При цьому суттєвою підтримкою такої системи виступає належне кадрове забезпечення мистецьких шкіл корекційними педагогами – логопедами, дефектологами, реабілітологами, які здебільшого працюють у закладах загальної середньої освіти та спеціалізованих закладах освіти. У закладах музичної освіти, у яких навчаються учні з ООП, треба не лише створювати команди супроводу, але й залучати до них фахівців Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), які б проводили комплексну оцінку можливостей дитини. Задача такої команди – надати консультацію щодо того, як краще організувати навчальний процес для кожної конкретної дитини і згодом здійснити моніторинг досягнень учнів з ООП [10].

Для кожної дитини з ООП команда супроводу має складатися індивідуальна програма розвитку (ІПР), що виступає окремим складником забезпечення якісного інклюзивного навчання для дитини з ООП. Розроблення індивідуальної програми розвитку дитини є суттєвим результатом роботи команди супроводу, адже цей процес вимагає глибокого розуміння й урахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з ООП у цілому та конкретної дитини зокрема [11].

Саме ІПР є тим документом, який розробляється групою фахівців і забезпечує індивідуалізацію навчання особи з ООП, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб (послуг) для розвитку особистості дитини та передбачає обов'язкове залучення батьків дитини задля визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання [14].

Як показують деякі дослідження, навчання складанню індивідуальної програми розвитку може проходити не лише в самому закладі освіти, але й на базі ІРЦ. Індивідуальний план розвитку дитини має враховувати особливості адаптованої або модифікованої навчальної програми, що передбачає можливість у межах ІПР відвідування дитиною замість уроків із дисциплін, які не входять до її програми, корекційно-розвиткові заняття з дефектологом або психологом [3, с. 52]. Тож ми цілком погоджуємось із думкою вчених, які вважають обов'язковою участь вик-

ладачів музичного мистецтва в процесі складання ІПР при організації ефективної інклюзивної музичної освіти.

Отже, до кожної дитини з ООП, яка вимагає індивідуального підходу, викладачем музичного мистецтва мають визначитися форми, методи, прийоми інклюзивного навчання, а також його технічне й методичне забезпечення. Для цього ним також мають модифікуватися (за потреби) стандартні навчальні плани, програми, методичні рекомендації та конспекти уроків. Іншими словами, вчитель музичного мистецтва повинен уміти налагоджувати систему взаємодії, координації та інтеграції процесів підтримки, допомоги й супроводу дитини з ООП у закладі музичної освіти.

Для розвитку інклюзивної мистецької освіти треба актуалізувати розвивальне середовище закладу мистецької освіти, використовувати інтерактивні методи навчання на заняттях музичного мистецтва, наповнювати компоненти освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва інклюзивним змістом освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У результаті проведеного дослідження ми з'ясували, що впровадження інклюзивної освіти нині є актуальним питанням розвитку мистецької освіти України. Аналіз наукових праць показав, що поняття «інклюзивна освіта» невід'ємно пов'язано з поняттям «діти з ООП»: дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей і дітей із соціально вразливих груп. На підставі проведеного аналізу теоретичних основ інклюзивної музичної освіти її визначено як результат засвоєння систематизованих музичних знань, умінь і навичок шляхом отримання особами з ООП відповідних освітніх послуг, гарантованих державою.

Розвиток вітчизняної системи інклюзивної музичної освіти, що здійснюється у відповідності до сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів, має сприяти не лише прискоренню інтегрування освіти Україні до європейського освітнього простору, але й передусім включенню всіх людей з різними особливостями психофізичного розвитку та соціального стану до процесу оволодіння мистецькими знаннями завдяки інклюзивному навчанню. Саме така – вмотивована на основі мистецтва – інклюзивна освіта здатна розвивати у людини з ООП цікавість до активного пізнання світу, а також здатність до самостійної життєдіяльності у сучасному суспільстві. Для ефективного впровадження та подальшого розвитку інклюзивної музичної освіти в Україні необхідно вжити дієвих заходів з підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, що будуть здатні реалізувати методи інклюзивного навчання, а також створювати науково-методичне, фінансове та технічне забезпечення освітнього процесу за умови застосування інноваційних форм і методів навчання, у тому числі арт-терапію, музикотерапію та інші реабілітаційні методики.

Список використаних джерел

1. Бриль М. М. Проблемні аспекти впровадження інклюзії в мистецькій освіті. *Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнарод. участю), (6–7 груд. 2019 р.) / за заг. ред. М. М. Бриль. Київ : ДНМЦЗКМО, 2019. С. 12–18.
2. Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Харків, 2015. 467 с.
3. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Грудень 2020 – січень 2021. Державна служба якості освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inклюзивне-navchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_yakosti_inклюзивnoyi_osvity_1_02_04.pdf (дата звернення: 24.07.2021).
4. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Київ : АТОПОЛ, 2011. 274 с.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : [монографія]. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
6. Ляшенко О. Д. Інклюзивна мистецька освіта: інноваційна проблема XXI ст. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI ст.* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (16–17 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 483–491.
7. Мельник Ю. В. Социально-педагогические детерминанты инклюзивного образования : компаративный анализ западных и российских представлений. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2013. Вып. 11. С. 152–162. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-pedagogicheskie-determinanty-inклюзивnogo-obrazovaniya-komparativnyy-analiz-zapadnyh-i-rossijskih-predstavleniy> (дата звернення: 24.07.2021).
8. Навчальний курсикулум з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 1–3 / уклад. Л. М. Сидорів, за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : Вид-ць Кушнір Г. М., 2020. 235 с.
9. Овчаренко Н. А., Богяну Т. О. Інклюзивна музична освіта: теоретико-аналітичний аспект. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2019. Вип. 1–2 (13–14). С. 289–293.
10. Овчаренко Н. А. Інклюзивний потенціал музичної освіти: теоретичний дискурс. *Наукові записки. Педагогічні науки*. № 182. С. 35–38. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/160> (дата звернення: 24.07.2021).
11. Поліхроніді А. Г. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2021. 241 с.
12. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
13. Проворова Є. М. Підготовка учителів музики до роботи в інклюзивному класі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 71, т. 1. С. 160–165.
14. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (зі змінами). *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.
15. Саламанская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями. Всемирная конференция по образованию лиц с особыми потребностями : доступ и качество, (Саламанка, Испания, 7–10 июня 1994 г.). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf (дата звернення: 23.07.2021).

References

1. Bryl, M. M. (2019). Problemi aspekty vprovadzhennia inkluzivii v mystetskii osviti [Problematic aspects of the introduction of inclusion in art education]. In M. M. Bryl (Ed.), *Inkluziia v mystetskii osviti: vyklyky, praktyky, perspektyvy [Inclusion in art education: challenges, practices, prospects]*: zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 12–18). Kyiv: DNMTS ZKMO [in Ukrainian].
2. Davydenko, H. V. (2015). *Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii inkluzivnoho navchannia u vyshchikh navchalnykh zakladakh krain Yevropeiskoho Soiuzu [Theoretical and methodical bases of the organization of inclusive training in higher educational institutions of the countries of the European Union]*. (D diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
3. *Doslidzhennia yakosti inkluzivnoho navchannia dia ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy. Hruden 2020 – sichen 2021. Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy [Research on the quality of inclusive education for children with special educational needs. December 2020 - January 2021. State Service for Education Quality of Ukraine]*. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/inклюзивне-navchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_yakosti_inклюзивnoyi_osvity_1_02_04.pdf [in Ukrainian].
4. Kolupaieva, A. A., & Savchuk, L. O. (2011). *Dity z osoblyvymy osvitynymi potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia [Children with special educational needs and organization of their education]*. Kyiv: ATOPOL [in Ukrainian].
5. Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2016). *Inkluzivna osvita: vid osnov do praktyky [Inclusive education: from basics to practice]*: [monohrafiia]. Kyiv: TOV «ATOPOL» [in Ukrainian].

6. Liashenko, O. D. (2014). Inkluzivna mystetska osvita: innovatsiina problema XXI st. [Inclusive art education: an innovative problem of the XXI century]. In *Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vykyly XXI st. [Professional art education and art culture: challenges of the XXI century]: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (pp. 483-491). Kyiv [in Ukrainian].
7. Melnik, Iu. V. (2013). Sotsialno-pedagogicheskie determinanty inkluzivnogo obrazovaniia: komparativnyi analiz zapadnykh i rossiiskikh predstavlenii [Socio-pedagogical determinants of inclusive education: a comparative analysis of Western and Russian ideas]. *Vestnik Baltiiskogo federalnogo universiteta im. I. Kanta [Bulletin of the Baltic Federal University. I. Kant]*, 11, 152-162. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-pedagogicheskie-determinanty-inkluzivnogo-obrazovaniya-komparativnyy-analiz-zapadnyh-i-rossiyskikh-predstavleniy> [in Russian].
8. Sydoriv, L. M. (Comp.), Sydoriva, S. M. (Ed.). (2020). *Navchalnyi kurykulum z inkluzyvnoi osvity: Teoriia ta metodyka inkluzyvnoho navchannia [Inclusive education curriculum: Theory and methods of inclusive education]*. Moduli 1-3. Ivano-Frankivsk: Vyd-ts Kushnir H. M. [in Ukrainian].
9. Ovcharenko, N. A., & Bohianu, T. O. (2019). Inkluzivna muzychna osvita: teoretyko-analitychnyi aspekt [Inclusive music education: theoretical and analytical aspect]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia [Current issues of art education and upbringing]*, 1-2 (13-14), 289-293 [in Ukrainian].
10. Ovcharenko, N. A. Inkluzivnyi potentsial muzychnoi osvity: teoretychnyi diskurs [Inclusive potential of music education: theoretical discourse]. *Naukovi zapysky. Pedagogichni nauky [Scientific notes. Pedagogical sciences]*, 182, 35-38. Retrieved from <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/160> [in Ukrainian].
11. Polikhronidi, A. H. (2021). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do profesiinoi diialnosti v umovakh inkluzyvnoi osvity [Preparation of future teachers of musical art for professional activity in the conditions of inclusive education]*. (PhD diss.). Odesa [in Ukrainian].
12. Poroshenko, M. A. (2019). *Inkluzivna osvita [Inclusive education]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: TOV «Ahentstvo «Ukraina» [in Ukrainian].
13. Provorova, Ye. M. (2020). Pidhotovka uchyteliv muzyky do roboty v inkluzyvnomu klasi [Preparing music teachers to work in an inclusive classroom]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 71, 1, 160-165 [in Ukrainian].
14. Pro osvitu [On education]: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII (iz zminamy). *Holos Ukrainy [Voice of Ukraine]*, 178-179, 10-22 [in Ukrainian].
15. *Salamanskaia deklaratsiia i ramki deistvii po obrazovaniiu litc s osobymi potrebnostrami. Vsemirnaia konferentsiia po obrazovaniiu litc s osobymi potrebnostrami: dostup i kachestvo [Salamanca Declaration and Framework for Action on the Education of Persons with Disabilities. World Conference on the Education of Persons with Disabilities: Access and Quality]*, (Salamanca, Ispaniia, 7-10 iunia, 1994 g.). Retrieved from http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf [in Russian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.11.2021